

SPECIFIČNA OBILJEŽJA OBITELJSKOG OKRUŽENJA MLADIH S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU GRADA PULE

MIRJANA RADETIĆ – PAIĆ

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za obrazovanje učitelja i odgojitelja

Primljeno: 9.04.2010.
Prihvaćeno: 28.09.2010.

Izvorni znanstveni rad
UDK: 314.6:376.1-056.49

Sažetak: Obilježja obiteljskog okruženja mogu utjecati na pojačanu vjerojatnost pojavljivanja poremećaja u ponašanju mladih, na njihov razvoj (čimbenici rizika) i odluku o intervenciji (čimbenici prijemljivosti), a potrebno ih je analizirati u kontekstu konkretne lokalne zajednice. Slijedom toga je cilj ovog rada utvrđivanje razlika u procjenama stručnjaka u obilježjima obiteljskog okruženja značajnih za odluku o adekvatnoj intervenciji između mladih u riziku ili s već evidentiranim poremećajima u ponašanju grada Pule (N=100) i Republike Hrvatske (N=512). Svrha istraživanja odnosi se na utvrđivanje specifičnih čimbenika u obiteljskom okruženju navedenih mladih grada Pule koji mogu utjecati na odluku o primjeni intervencija odnosno utvrđivanje što adekvatnije prosudbe potreba za specifičnim intervencijama za obitelji mladih grada Pule.

Temeljem dobivenih pokazatelja zaključuje se da postoje razlike između mladih u riziku ili s poremećajima u ponašanju i to na način da su kod mladih Pule prisutnija obilježja obiteljskog okruženja povijest kroničnog kriminalnog ponašanja, emocionalni poremećaji/psihijatrijski problemi, bračni sukobi i zlorporaba droge/alkohola od strane roditelja.

Ovaj rad ima doprinos u definiranju čimbenika koji utječu na odluku o intervenciji odnosno daje smjernice za preventivno i tretmansko stručno djelovanje u odnosu na takve čimbenike u obiteljskom okruženju za obitelji mladih u riziku ili s poremećajima u ponašanju grada Pule, te s tim u vezi predlaganje programa uz mogućnost njihove evaluacije.

Ključne riječi: obiteljsko okruženje, čimbenici prijemljivosti, mladi u riziku i/ili s poremećajima u ponašanju, grad Pula, odluka o intervenciji, YLS/CMI

UVOD

Odavno su naponi istraživača bili usmjereni k argumentiranju teza o značajnoj povezanosti obiteljskog okruženja i poremećaja u ponašanju mladih u najširem smislu odnosno o njegovom izuzetnom mjestu u procesu formiranja i razvoja mlade osobe. To je prvo okruženje u kojemu mlada osoba živi i u kojem postoje velike mogućnosti u procesu odgoja, ali i zadovoljavanja osobnih potreba, pružanja emocionalne podrške, socijalizacije, razvijanja odgovornosti i slično. Iako se struktura obitelji danas, u odnosu na ranije, promijenila, vriednost obitelji je i dalje neupitna.

Obiteljski odgoj ovisi o mnogo čimbenika od kojih neki mogu biti rizični za pojavu i razvoj poremećaja u ponašanju mladih, posebice kada nisu zastupljeni nužni uvjeti za ostvarivanje pozitivne uloge obitelji tj. navedena obilježja mogu utjecati na pojačanu vjerojatnost pojavljivanja poremećaja u ponašanju mladih, kao i njihov razvoj. S druge

strane, u kontekstu odluke o tretmanu mladih u riziku ili s već evidentiranim poremećajima u ponašanju, pojedina obilježja obiteljskog okruženja mogu utjecati na prijemljivosti mlade osobe za pojedine intervencije.

Obilježja obiteljskog okruženja kao čimbenici rizika, zaštite i prijemljivosti (Risk - Need - Responsivity model)

U kontekstu planiranja odgovarajuće intervencija za mlade u riziku ili s poremećajima u ponašanju, autori Hoge, Andrews i Leschied (2002) daju važnost različitim područjima funkcioniranja mlade osobe tj. rizicima/potrebama i zaštiti/snagama, ali i drugim potrebama i okolnostima relevantnim za odluku o intervenciji, a koje ne moraju biti nužno povezane s kriminalnom aktivnošću mlade osobe, a definiraju područje tzv. čimbenika prijemljivosti (responzivnosti). Naime, autori pridaju važnost čimbenicima rizika koji se odnose na potrebe mladih

i omogućuju vezu između intervencije i plana slučaja. Navedeno temelje na RNR modelu (izvorno: Risk - Need – Responsivity; Andrews i sur., 1990; Andrews i Bonta, 2003) koji implicira da se čimbenici rizika odnose i na pojedinca i na njegovo okruženje, da su potrebe dinamične i mogu se promijeniti tijekom tretmana (što može pridonijeti smanjenju kriminalne aktivnosti pojedinca), te da u fokusu nije kazneno djelo već vrsta intervencije odnosno intervencija mora proizlaziti iz osobnih obilježja maloljetnika, stila učenja, inteligencije, samopouzdanja i motivacije (Hoge i Andrews, 2006).

Blanchette i Brown (2006) i Ward, Mesler i Yates (2007) smatraju da je RNR model vjerojatno najutjecajniji model za procjenu i tretman maloljetnih delinkvenata u svijetu. Iz tog razloga su pojedini autori (Taxman, Thanner i Weisburd, 2006; Vieira, Skilling i Peterson-Badal, 2009) analizirali studije koje su dokazale primjenljivost RNR modela u ustanovama za odgoj mladih. Ranija istraživanja (Andrews i sur., 1990) evaluirala su efikasnost tretmana maloljetnih delinkvenata kategorizirajući ih u dvije skupine: Programi tretmana kojima se poštuju načela RNR modela i mladima u skladu s tim nude odgovarajući programi, te oni tretmanski programi koji se nisu rukovodili primjenom odgovarajućih programa. Rezultati su pokazali značajan i pozitivan učinak odgovarajućih, ciljanih intervencija na mlade povratnike. Naknadno su Dowden i Andrew (1999) proveli vrlo sličnu studiju koristeći nešto bolju metodologiju u iste svrhe, ali su analizirali i odnos između primijene RNR modela i recidivizma. Temeljem navedenih istraživanja zaključuje se da dobiveni rezultati daju jasnu podršku RNR modelu u tretmanu maloljetnih delinkvenata i da značajno utječu na smanjenje recidivizma. Najnovija analiza navedenih načela (Andrews, Bonta, i Wormith, 2006) otkriva njihov pozitivan utjecaj na tretman koji raste s preciznošću procjene i pridržavanjem RNR načela.

Dakle, čimbenici prijemčljivosti, pored rizičnih čimbenika, pomažu u pouzdanom razlikovanju mladih u riziku i/ili s poremećajima u ponašanju i omogućavaju im da postanu značajnije prosocijalno orijentirane. To su obilježja mlade osobe ili njenog okruženja koja nisu izravno povezana s asocijalnim ponašanjem, ali su važni za prijemčljivosti mlade osobe za pojedine intervencije. Ti su

čimbenici od značaja jer utječu na odluku o intervenciji. Naime, odluke o intervencijama trebaju se temeljiti jednim dijelom i na čimbenicima koji mogu utjecati na prijemčljivost mlade osobe na određenu intervenciju.

Pojedini autori (prema Hoge, 2002) čak zaštitne čimbenike smatraju posebnom vrstom čimbenika prijemčljivosti jer odražavaju obilježja mlade osobe i njenog okruženja koja mogu umanjiti ili potpuno otkloniti efekte čimbenika rizika. Navedeno je u uskoj vezi s konceptom resilientnosti (elastičnosti), koji proizlazi od spoznaje da pojedine mlade osobe suočene s višestrukim rizicima zbog toga posljedično ne razvijaju poremećaje u ponašanju. Primjerice, pozitivno obiteljsko okruženje i prosocijalni vršnjaci identificirani su kao čimbenici koji imaju zaštitnu funkciju kod mladih delinkvenata (Hoge, Andrews i Leschied, 1996; Stouthamer-Loeber i sur., 1993).

Dakle, čimbenici prijemčljivosti su na neki način nedjeljivi od čimbenika rizika i zaštite i njihovo prepoznavanje predstavlja temelje u donošenju odgovarajućih procjena i odluka o razinama potrebnog nadzora ili intenziteta tretmana, odnosno omogućuje planiranje multidimenzionalnog tretmana koji bi odgovarao potrebama mlade osobe.

Dosadašnja istraživanja

Kada se radi o obitelji, ranije je istraživana važnost uglavnom strukture obitelji i socio-ekonomskih prilika na razvoj mlade osobe, a u novije vrijeme kvaliteta obiteljskih odnosa, te stoga autorice Butorac i Mikšaj –Todorović (2006) zaključuju da većina autora ističe kvalitetu međuljudskih odnosa u obitelji (unutarnje emocionalno, međuljudsko stanje obitelji) kao vrlo značajan čimbenik za razumijevanje ponašanja mladih, a da nije toliko relevantna formalna, strukturalna i ekonomska problematika.

Mnogi autori daju pregled čimbenika koji imaju izvor u obitelji, a koji su relevantni za odluku o intervenciji. Najčešće se spominju konflikti u obitelji, stresne situacije, nedosljedna disciplina, visoko rizična ponašanja roditelja i slično (Ferić, 2002a).

U tom kontekstu strani autori (McLaren, 2000; Catalano i sur., 2002; Houge, Liddle i Johnson-Leckrone, 2002; Painter i Farrington, 2004) kao

značajna obilježja obiteljskog okruženja navode zanemarivanje, zlostavljanje, obiteljske ili bračne sukobe, siromašno praćenje i nadzor djeteta, neučinkovitu komunikaciju i rješavanje problema, mlade ili samohrane roditelje, nepovezanost djeteta s obitelji, strogo ili nedosljedno discipliniranje, kriminalne aktivnostima roditelja, pozitivne stavove prema zlouporabi droga, niske prihode obitelji, mnogobrojnu obitelj i slično.

Mnogi autori povezuju konkretna obilježja obiteljskog okruženja s konkretnim oblicima poremećaja u ponašanju i primjenom odgovarajućih intervencija, primjerice s druženjem mlade osobe s osobama asocijalnog i antisocijalnog ponašanja, nasilničkim ponašanjem i sl. Tako Ary i suradnici (1999) u svom istraživanju dolaze do podataka da u obiteljima u kojima je prisutna visoka razina sukoba i niska razina pozitivnih odnosa postoji veća vjerojatnost da roditelji neće na odgovarajući način pratiti svoje dijete odnosno njihove odnose s ostalom djecom neadekvatnog ponašanja. S druge strane za pojavu nasilničkog ponašanja od značaja su loša prilagodba obitelji i zlostavljanje djeteta (Farrington i Loeber, 2000; Herrenkohl i sur., 2000).

U nastojanjima da poboljšaju prediktivnu valjanost i praktičnu korist upitnika za procjenu rizika pojedini autori naglašavaju važnost dinamičnih čimbenika u kojima su od značaja odnosi u obitelji (Andrews, Bonta, i Wormith, 2006; Gottfredson i Moriarty, 2006). Iz istog razloga Hoge (2009) ističe važnost direktnih čimbenika u obitelji (čimbenici koji imaju izravan utjecaj na mladu osobu) kao što je disfunkcionalno roditeljstvo, te indirektne (koji djeluju indirektno putem proksimalnih čimbenika) kao što su kazneni/psihijatrijski problemi u obitelji, financijski problemi u obitelji i loši stambeni uvjeti obitelji.

U pojašnjenju djelovanja rizičnih čimbenika Scholte (1998) upućuje da kad god su problematične osobne predispozicije djeteta u relaciji s teškim edukacijskim i socijalizacijskim uvjetima u obitelji postoji visok rizik da će dijete razviti emocionalne i ponašajne teškoće u budućnosti, a što je od značaja za odluku o intervenciji.

U nas vršena istraživanja također naglašavaju ulogu obitelji i njenih specifičnih obilježja za pojavu i razvoj poremećaja u ponašanju i primje-

nu odgovarajućeg tretmana. Tako u analizi djece i mladih iz evidencija Centara za socijalnu skrb na području Republike Hrvatske, autorica Koller-Trbović (2001) primjećuje da su od značaja financijski i stambeni problemi, nekooperativni roditelji i bračni problemi.

Pojedina istraživanja, zlostavljanje djeteta u obitelji identificiraju kao čimbenik koji pogoduje i doprinosi pojavi i razvoju poremećaja na područjima neurološkog i intelektualnog razvoja, školskog uspjeha i životnih očekivanja, socio-emocionalnog razvoja, socijalnih odnosa i ponašanja, te mentalnog zdravlja u cjelini (Ajduković, 2001). Uz navedeno u literaturi autori ističu i problem međugeneracijskog prijenosa nasilja u obitelji koji je obično u vezi s autoritarnim odgojem, te sadomazohističkom ličnosti roditelja, najčešće oca (Petak, 1989; Ajduković, 2001).

Autorica Ferić (2002a) obilježja obiteljskog okruženja kao što su konflikti u obitelji, nasilje u obitelji, učestale stresne situacije, nedosljedna disciplina, neadekvatna supervizija, nerealna očekivanja roditelja, visokorizična ponašanja roditelja, nedostatak socijalne podrške i socijalna izolacija obitelji povezuje s mogućim nepovoljnim izlazima po mladu osobu od kojih navodi nedostatak socijalnih i životnih vještina, nasilje, laganje, krađe, bježanje od kuće, agresivno ponašanje i delinkvenciju.

Butorac i Mikšaj-Todorović (2006) dolaze do podataka da su specifična obilježja kvalitete odnosa u obitelji poslijeratne generacije maloljetnih delinkvenata na području Republike Hrvatske poremećeni obiteljski odnosi, alkoholizam, skitnja, te nerad oca i majke.

Temeljem iznijetog zaključuje se da se u recennoj stranoj i domaćoj literaturi pronalazi velik broj različitih, a opet vrlo sličnih čimbenika u obiteljskom okruženju koji mogu utjecati na odluku o intervenciji. Međutim, navedene čimbenike potrebno je analizirati u kontekstu konkretne lokalne zajednice. Autor Uzelac (1995) zaključuje da su posljednjih godina provedena relativno brojna istraživanja etiologije poremećaja u socijalnom ponašanju usmjerena prema „socio“ elementu, a posebice prema obitelji i teritoriju, te da su od značaja istraživanja takvih elemenata u konkretnom socijalnom prostoru. Svrha takvih istraživanja

povezana je s planiranjem adekvatnih intervencija za obitelji i roditelje mladih u riziku ili s već evidentiranim poremećajima u ponašanju upravo za konkretnu lokalnu zajednicu. Iz tog razloga je za grad Pulu analizirano postojanje povezanosti pojedinih obilježja obiteljskog okruženja i rizika za pojavu i razvoj poremećaja u ponašanju djece i mladih (Radetić-Paić, 2002). Rezultati su pokazali da su, s aspekta uspješne predikcije poremećaja u ponašanju djece i mladih grada Pule, statističku značajnost pokazale varijable emocionalni problemi/psihijatrijski slučajevi u obitelji, povijest kroničnog kriminalnog ponašanja i zlostavljanje od strane oca.

U ovom radu se, u sklopu većeg istraživanja „Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela“ (MZOŠ 2488), Odsjeka za poremećaje u ponašanju, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, postavlja pitanje koja su to konkretna obilježja obiteljskog okruženja (čimbenici prijemčljivosti) koja statistički značajno razlikuju obitelji mladih u riziku ili s poremećajima u ponašanju grada Pule od takvih mladih Republike Hrvatske, a značajna su za planiranje odnosno donošenje odluke o adekvatnim intervencijama. Naime, u istraživanju provedenom za područje grada Pule unazad deset godina (Radetić-Paić, 2003) s ciljem utvrđivanja područja rizika/potreba procijenjenih od strane stručnih djelatnika Centra za socijalnu skrb Pula temeljem kojih se može predvidjeti rizičnost za pojavu i razvoj poremećaja u ponašanju upravo se područje obiteljskih prilika/roditeljstva pojavljuje kao značajan prediktor takvog ponašanja.

CILJ, SVRHA I HIPOTEZA

Slijedom navedenog cilj ovog rada je utvrđivanje razlika u procjenama stručnjaka u obilježjima obiteljskog okruženja značajnih za odluku o adekvatnoj intervenciji (čimbenicima prijemčljivosti) između mladih u riziku na pojavu i razvoj poremećaja u ponašanju ili s već evidentiranim poremećajima u ponašanju grada Pule i Republike Hrvatske, sa svrhom utvrđivanja specifičnih čimbenika u obiteljskom okruženju navedenih mladih grada Pule koji mogu utjecati na odluku o primjeni intervencija odnosno što adekvatnije prosudbe potreba za specifičnim intervencijama za obitelji mladih grada Pule.

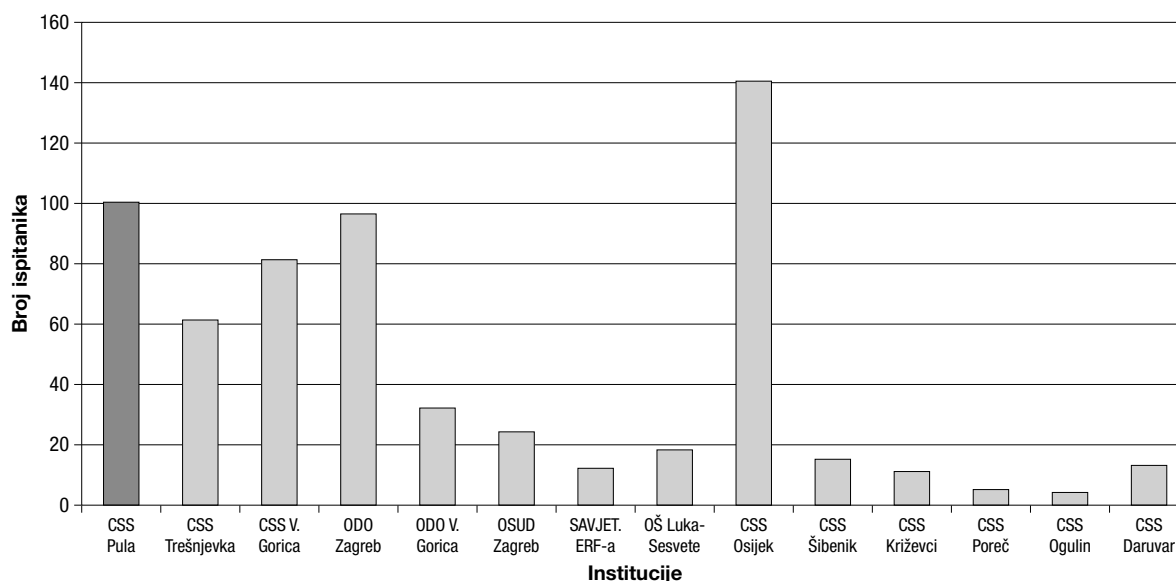
Sukladno cilju postavljena je hipoteza H1: postoje statistički značajne razlike u procjenama stručnjaka u obilježjima obiteljskog okruženja (čimbenicima prijemčljivosti) između mladih u riziku ili s već evidentiranim poremećajima u ponašanju grada Pule i Republike Hrvatske.

Hipoteza je, temeljena na dosadašnjim statističkim pokazateljima (Radetić-Paić, 2003, 2010), koji upućuju da postoje statistički značajne razlike između mladih u riziku grada Pule i Republike Hrvatske u pojedinim područjima funkcioniranja mlade osobe, pa tako i obilježjima obiteljskog okruženja. Pri očekivanju razlika rukovalo se također činjenicama da je grad Pula specifičan zbog različitih društvenih, kulturnih, socioloških, demografskih, zemljopisnih, manjinsko-etničkih, ekonomskih, gospodarskih i drugih značajki, što se može odražavati i na obiteljsko okruženje mladih u riziku ili s poremećajima u ponašanju odnosno utjecati na planiranje tretmana koji bi odgovarao potrebama mlade osobe.

METODOLOGIJA

Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika čine 612 djece, maloljetnika i mladih punoljetnika koji su u razdoblju od 01.01.2008.g. do 31.12.2008.g. bili u evidencijama u ukupno četrnaest institucija u Republici Hrvatskoj. Radi se, naime, o mladima u riziku ili s poremećajima u ponašanju (Grafikon 1.) koji su bili evidentirani pri Centrima za socijalnu skrb Pula, Trešnjevka-Zagreb, Velika Gorica, Osijek, Šibenik, Križevci, Poreč, Ogulin, Daruvar, Općinskim državnim odvjetništvima Zagreb i Velika Gorica, Općinskom sudu u Zagrebu, Savjetovalištu Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Osnovnoj školi Luka-Sesvete. Obzirom na broj korisnika usluga i obilježja, svaka institucija participira u ukupnom uzorku na drugačiji način. Za potrebe verifikacije postavljene hipoteze uzorak mladih u riziku ili s već evidentiranim poremećajima u ponašanju podijeljen je na dva subuzorka. Prvi subuzorak čini 100 mladih koji su bili u evidencijama Centra za socijalnu skrb Pula, a drugi čini 512 mladih iz evidencija ranije navedenih institucija na području Republike Hrvatske

Grafikon 1. Prikaz uzorka ispitanika prema vrsti institucije

(bez grada Pule). Uzorak mladih u riziku ili s već evidentiranim poremećajima u ponašanju uključio je svakog novog korisnika usluga u tekućoj godini.

Obzirom na razlike u veličini subuzoraka promatranih mladih i relativne neujednačenosti institucija s aspekta ponude usluga koje su korištene (različite razine održavanja kontakata – administrativna razina, razina minimalnog, umjerenog ili maksimalnog nadzora), postoji mogućnost utjecaja navedenog na ovdje dobivene rezultate.

Uzorak varijabli

U ovom radu primijenjen je Upitnik za određivanje razine intervencije i vođenje slučaja - UZORI. Originalna verzija upitnika nosi naziv Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS/CMI, Hoge, Andrews i Leschied, 2002). UZORI je standardizirani instrument za procjenu razine rizičnosti koji integrira različite izvore, podatke i saznanja o pojedinom mladoj osobi s poremećajima u ponašanju. Procjenjivanje rizika na takav način omogućuje donošenje utemeljenih procjena i odluka o razinama potrebnog nadzora ili intenziteta tretmana, odnosno planiranje multidimenzionalnog tretmana koji bi odgovarao potrebama osoba kojima je namijenjen.

Instrument se sastoji od 7 dijelova:

1. *Procjena rizika i potreba* sadrži sve varijable koje se u dosadašnjoj literaturi povezuju s delinkventnom aktivnošću. To uključuje i statičke i dinamičke čimbenike rizika. Četrdeset i dvije varijable podijeljene su u 8 područja (Ranija i sadašnja kaznena djela/Sankcije, Obiteljske prilike/Roditeljstvo, Školovanje/Zaposlenje, Odnosi s vršnjacima, Zlouporaba sredstava ovisnosti, Slobodno vrijeme/Rekreacija, Ličnost/Ponašanje i Stavovi/Orijentacija). Za sedam od osam područja (osim za prvo) procjenjuje se također da li postoje ili ne jakosti odnosno snage u tom području.
2. *Sumarna procjena čimbenika rizika i potreba* - Postiže se cjelovita slika razina rizika za sva područja iz prvog djela instrumenta. Ukupna procjena rizika temelji se na ukupnim skorovima skala rizika, a sadrži rangove niskog, umjerenog, visokog i vrlo visokog rizika.
3. *Procjena drugih potreba i okolnosti koje zahtijevaju posebnu pažnju* - Informacije o nizu varijabli koje mogu biti relevantne za procjenu ili intervencijsku odluku, a koje nisu nužno povezane s kriminalnom aktivnošću. Prvi set tih varijabli odnosi se na obiteljske okolnosti/dinamiku i roditeljstvo, a drugi na obilježja mlade osobe.
4. *Procjena razine rizika/potreba od strane stručnjaka* - osobna prosudba stručnjaka. U pravilu

će ona korespondirati s razinom rizika iz drugog dijela upitnika, no postoje okolnosti koje možda nisu uključene, a mogu imati utjecaja na prosudbu rizičnosti. Ako je prosudba različita, procjenjivač treba dati svoj komentar.

5. *Razina održavanja kontakta* omogućava prilagođavanje slučaju. Četiri su razine: administrativni nadzor, minimalni nadzor, umjereni nadzor i maksimalni nadzor.
6. *Plan vođenja slučaja* – Procjenjivač određuje specifične ciljeve i sredstva za njihovo postizanje vođen smjernicama identificiranim u prvom dijelu instrumenta.
7. *Provjera vođenja slučaja* – Procjenjivač upisuje informacije vezane za postignuća u postavljanim ciljevima.

Za potrebe ovog rada korišten je treći dio upitnika koji se odnosi na obilježja obiteljskog okruženja koji definiraju područje tzv. čimbenika prijemljivosti. Konkretno procjenjuje se da li kod mlade osobe u riziku ili s već evidentiranim poremećajima u ponašanju postoje ili ne postoje sljedeća obilježja obiteljskog okruženja:

1. povijest kroničnog kriminalnog ponašanja
2. emocionalni poremećaji/psihijatrijski problemi
3. zlouporaba droge/alkohola
4. bračni sukobi
5. financijski/stambeni problemi
6. nesuradljivi roditelji
7. kulturološki/etnički problemi
8. zlostavljanje od strane oca
9. zlostavljanje od strane majke
10. značajna obiteljska trauma
11. nešto drugo

U odnosu na originalnu verziju instrumenta (Andrews, Hoge i Leschild, 2002) napravljena je specifična preinaka područja procjene rizika Ranija i sadašnja kaznena djela/Sankcije. Razlog promjeni čestica tog područja je taj što njen izvorni sadržaj ne odgovara hrvatskom zakonodavstvu kada je riječ o djeci i mladima. Naime, instrument je kreiran u Kanadi čiji se sustav sankcija prema mladima razlikuje od našeg. Kako ne bi došlo do pogrešne prosudbe na razini opće rizičnosti, upitnik je modificiran i prilagođen hrvatskom zakonodavstvu i praksi. Do takve odluke došlo se proučavanjem recentne literature koja se bavi prilagod-

bom ovog instrumenta (Thompson i Pope, 2005) i konzultacijama s jednim od autora instrumenta Robertom Hogeom koji je održao edukaciju o teorijskim postavkama i primijeni instrumenta u Zagrebu 2007.g.

Rezultati prikazani u ovom radu temeljit će se na prilagođenoj verziji upitnika. Od metrijskih obilježja instrumenta, izdvajamo da instrument pokazuje dobru unutarnju konzistentnost i prediktivnu valjanost, kako u originalnoj verziji (Hoge i Andrews, 2006; Catchpole i Gretton, 2003; Schmidt, Hoge i Gomez, 2005; Andrews, Bonta i Wormith, 2006) tako i u prilagođenim verzijama (Thompson i Pope, 2005). Dosadašnja upotreba ovog instrumenta u Republici Hrvatskoj također ukazuje na zadovoljavajuće rezultate pri provjeri metrijskih karakteristika (Nikolić, Koller – Trbović, Žižak, 2002, Žižak i sur., 2010).

Također treba istaknuti, a imajući u vidu cilj ovog rada i metodologiju, značenje uloge procjenjivača. Iako su procjenjivana obilježja obiteljskog okruženja bila do neke mjere standardizirana prezentiranim instrumentom, ona su još uvijek dopuštala da do izražaja dođu različiti pogledi procjenjivača. Navedeno može imati utjecaj na ovdje dobivene rezultate.

Metode obrade podataka

Za provjeru metrijskih karakteristika instrumenta korišten je program RTT.stb (Dizdar, 1999). U obradi podataka, za utvrđivanje razlika u procjenama stručnjaka u obilježjima obiteljskog okruženja između mladih u riziku ili s već evidentiranim poremećajima u ponašanju grada Pule i Republike Hrvatske (bez grada Pule), na informativnoj, deskriptivnoj razini korištena je deskriptivna analiza, dok je za utvrđivanje latentnih dimenzija tih razlika primijenjena robusna diskriminacijska analiza (Nikolić, 1991).

Prikupljeni podaci obrađeni su na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Način provođenja istraživanja

Procjene pojedinih obilježja obiteljskog okruženja mladih vršeno je putem spomenutog instrumenta UZORI tijekom 2008.g. koji su ispunjavali

Tablica 1. *Distribucija rezultata procjena stručnjaka pojedinih varijabli koje opisuju obiteljsko okruženje mladih u riziku ili s evidentiranim poremećajima za grad Pulu i Republiku Hrvatsku (bez grada Pule)*

OBITELJ/RODITELJI	PULA		RH	
	Aps.	%	Aps.	%
povijest kroničnog kriminalnog ponašanja	23	23	27	5.3
emocionalni poremećaji/psihijatrijski problemi	34	34	83	16.2
zlouporaba droge/alkohola	24	24	80	15.6
bračni sukobi	44	44	143	27.9
financijski/stambeni problemi	35	35	161	31.4
nesuradljivi roditelji	28	28	94	18.4
kulturološki/etnički problemi	17	17	26	5.1
zlostavljanje od strane oca	15	15	35	6.8
zlostavljanje od strane majke	1	1	7	1.4
značajna obiteljska trauma	50	50	112	21.9
nešto drugo	20	20	86	16.8

stručni djelatnici Centara za socijalnu skrb i ostalih, ranije navedenih, institucija u Republici Hrvatskoj. Procjenama je prethodila edukacija o teorijskim postavkama i primjeni instrumenata od strane projektnog tima. Edukacije su se održale u svim institucijama uključenim u istraživanje u razdoblju od siječnja do ožujka 2008.g. Tijekom provedbe istraživanja, stručnjacima je omogućena kontinuirana podrška i pomoć u procjenjivanju.

REZULTATI I RASPRAVA

U distribuciji rezultata prema procjeni pojedinih varijabli koje opisuju obilježja obiteljskog okruženja (Tablica 1.) za mlade u riziku ili s evidentiranim poremećajima u ponašanju za grad Pulu, stručni su djelatnici najviše procjenjivali postojanje značajnijih obiteljskih trauma, kod polovine ispitanika i bračnih sukoba njihovih roditelja, kod nešto manje od polovine ispitanika. Također su kod nešto više od 1/3 ispitanika u obiteljskom okruženju stručnjaci procjenjivali prisustvo financijskih/stambenih problema i emocionalnih poremećaja/psihijatrijskih problema. U subuzorku mladih Republike Hrvatske, najčešće su, kao obilježja obiteljskog okruženja, koja mogu utjecati na odluku o intervenciji, procjenjivani financijski/stambeni problemi obitelji (kod nešto manje od 1/3 ispitanika) i bračni sukobi roditelja (kod 27,9% ispitanika).

Za mlade u riziku odnosno s već evidentiranim poremećajima u ponašanju grada Pule u odnosu na

takve mlade drugih područja Republike Hrvatske, gotovo pet puta češće je procjenjivana povijest kroničnog kriminalnog ponašanja, tri puta češće kulturološki/etnički problemi, te oko dva puta češće su procjenjivani zlostavljanje od strane oca, značajna obiteljska trauma i emocionalni poremećaji/psihijatrijski problemi roditelja. Generalno gledajući za grad Pulu, u svim promatranim obilježjima obiteljskog okruženja promatranih mladih, u odnosu na mlade Republike Hrvatske procijenjeno je više nepovoljnih okolnosti. Međutim, treba biti svjestan ograničene relevantnosti ovakvog zaključka obzirom na, već spomenute, velike razlike u veličini subuzoraka promatranih korisnika i relativne neujednačenosti institucija s aspekta ponude usluga koje su korištene od strane mladih.

Bračni sukobi i obiteljske traume značajni su rizični čimbenici za pojavu i razvoj poremećaja u ponašanju kod djece i mladih u Republici Hrvatskoj na što upućuju mnogobrojna istraživanja (Bašić i Lebedina-Manzoni, 1998, Koller-Trbović, 2001, Ferić, 2002a, Butorac i Mikšaj-Todorović, 2006). Primjerice, istraživanjem autorica Bašić i Lebedina-Manzoni (1998) je utvrđena značajna veza između lošeg obiteljskog funkcioniranja (svađe, fizičko razračunavanje, zanemarivanje i sl.) i niske razine socijalizacije kod adolescenata uključujući agresivnost i disociiranost. Rezultati istraživanja autorice Ferić (2002b), koje se bavilo utjecajem načina komunikacije u obitelji na ponašanje, motivaciju i samopercepciju adolescenata, pokazuju kako se

Tablica 2. Rezultati robustne diskriminacijske analize i diskriminacijske vrijednosti

diskriminacijske funkcije	centroidi		standardne devijacije		F	značajnost p	Lambda
	Pula	RH	Pula	RH			
1	1.06	-.21	2.37	1.19	37.86	.000	1.1561

Tablica 3. Diskriminacijski koeficijenti (C) i korelacije s diskriminacijskom funkcijom (S)

OBITELJ/RODITELJI	C	S
povijest kroničnog kriminalnog ponašanja	.51	.71
emocionalni poremećaji/psihijatrijski problemi	.36	.61
zlorporaba droge/alkohola	.18	.53
bračni sukobi	.28	.58
financijski/stambeni problemi	.06	.52
nesuradljivi roditelji	.19	.47
kulturološki/etnički problemi	.37	.48
zlostavljanje od strane oca	.24	.47
zlostavljanje od strane majke	-.03	.12
značajna obiteljska trauma	.51	.51
nešto drugo	.11	.16

nedostatak zajedništva u obitelji povezuje s nedostatkom otvorenosti i aktivnosti u socijalnim odnosima te s nepoštivanjem pravila ponašanja.

Specifične rizike djece i mladih s poremećajima grada Pule možemo sagledati i kroz podatke vezane za razvod braka roditelja koja djetetu može predstavljati značajniju obiteljsku traumu. Podaci Državnog zavoda za statistiku (2008) upućuju da je u Republici Hrvatskoj na 1000 sklopljenih brakova u 2008.g. razvedeno 215, dakle svaki četvrti do peti brak, dok je u istoj godini u gradu Puli na 273 sklopljenih razvedeno 138 brakova, dakle svaki drugi brak.

Diskriminacijskom analizom promatranih subuzorka mladih grada Pule i subuzorka Republike Hrvatske (bez grada Pule) u prostoru varijabli kojima se opisuju obilježja obiteljskog okruženja, dobivena je jedna teorijski moguća diskriminacijska funkcija. Iz Tablice 2. vidi se da je ta funkcija statistički značajna na razini $p = .001$ i da diskriminira promatrane dvije skupine mladih, čime je potvrđena postavljena hipoteza.

Analiziraju li se diskriminacijski koeficijenti dobivene diskriminacijske funkcije (Tablica 3.) može se vidjeti da nju najvećim dijelom čine varijable povijest kroničnog kriminalnog ponašanja i značajna obiteljska trauma. Najveće korelacije s

diskriminacijskom funkcijom imaju varijable povijest kroničnog kriminalnog ponašanja, emocionalni poremećaji/psihijatrijski problemi, bračni sukobi i zlorporaba droge/alkohola.

Iz dobivenih pokazatelja generalno se može zaključiti i da u definiranju dobivene diskriminacijske funkcije relativno dobro doprinosi većina varijabli promatranog skupa obiteljskog okruženja, te se ona može definirati kao faktor „multiproblemske rizičnosti obiteljskog okruženja“. Takav rezultat upućuje na dobre karakteristike instrumenta gdje sve varijable sudjeluju u diskriminacijskoj funkciji, odnosno predstavljaju latentnu funkciju razlikovanja promatranih skupina ispitanika.

Interpretacija razlika između skupina izvršena je temeljem korelacija varijabli s diskriminacijskom funkcijom i analizom centroida skupina na diskriminacijskoj funkciji (Tablica 1.) iz čega se zaključuje da kod promatrane skupine mladih grada Pule postoji više nepovoljnih okolnosti na varijablama povijest kroničnog kriminalnog ponašanja, emocionalni poremećaji/psihijatrijski problemi, bračni sukobi i zlorporaba droge/alkohola od strane roditelja.

Navedeni pokazatelji se, prema očekivanjima, podudaraju s rezultatima već spomenutog istraži-

Tablica 4. Rezultati univarijatne analize varijance

OBITELJ/RODITELJI	Aritmetičke sredine		Standardne devijacije		F	p
	Pula	RH	Pula	RH		
povijest kroničnog kriminalnog ponašanja	.54	-.11	1.54	.82	23.16	.000*
emocionalni poremećaji/psihijatrijski problemi	.38	-.07	1.20	.94	44.78	.000*
zlorporaba droge/alkohola	.19	-.04	1.14	.97	50.56	.000*
bračni sukobi	.29	-.06	1.08	.97	63.04	.000*
financijski/stambeni problemi	.06	-.01	1.02	1.00	65.83	.000*
nesuradljivi roditelji	.20	-.04	1.12	.97	65.26	.000*
kulturološki/etnički problemi	.39	-.08	1.47	.86	62.16	.000*
zlostavljanje od strane oca	.25	-.05	1.30	.92	76.52	.000*
zlostavljanje od strane majke	-.03	.01	.88	1.02	64.15	.000*
značajna obiteljska trauma	.53	-.10	1.13	.94	121.62	.000*
nešto drugo	.11	-.02	1.14	.97	119.31	.000*

*p<0,001

vanja za grad Pulu provedenog 1998. i 1999. g. (Radetić-Paić, 2002), također na uzorku od 100 djece, maloljetnika i mladih punoljetnika s poremećajima u ponašanju u tretmanu Centra za socijalnu skrb Pula gdje su se prediktivnim za pojavu i razvoj poremećaja u ponašanju pokazali, između ostalog upravo, povijest kroničnog kriminalnog ponašanja i emocionalni problemi/psihijatrijski slučajevi u obitelji.

Kada se radi o korelacijama između kriminalnog ponašanja roditelja i poremećaja u ponašanju njihove djece, istraživanja pokazuju visoke korelacije između navedenih obilježja (Williams, Ayers, Arthur, 1997; Rutter, Giller i Hagell, 1998), iako se pri uspoređivanju rezultata mora voditi računa o različitim socio-kulturnim okolnostima u kojima su provedena. Autori Rutter, Giller i Hagell (1998) zaključuju da je obilježje kriminalnog ponašanja roditelja najznačajnije povezano s pojavom istog ponašanja kod njihove djece, no smatraju da se više radi o modelu antisocijalnog ponašanja odnosno njihovim tolerantnim stavovima prema neprihvatljivom ponašanju, nego li direktnog poticanja svoje djece na kriminalno ponašanje.

Zlorporaba sredstava ovisnosti od strane roditelja kao indikator nepovoljnih okolnosti u obitelji nažalost ne iznenađuje, obzirom da je po broju ovisnika, grad Pula, u odnosu na broj stanovnika, drugi iza grada Zadra u Republici Hrvatskoj (www.

uredzadroge.hr) što se nedvojbeno odražava i na mlade, kako onih u takvim obiteljima tako i širem okruženju, lokalnoj zajednici i slično.

Uvidom u rezultate univarijatne analize varijance, moguće je sagledati temeljne, manifestne razlike između promatranih subuzoraka mladih. Podaci u Tablici 4. upućuju da su sve promatrane procjene statistički značajne. Također sve razlike upućuju na nepovoljniju situaciju odnosno veći broj nepovoljnih okolnosti kod subuzorka mladih grada Pule.

ZAKLJUČAK

Temeljem dobivenih pokazatelja zaključuje se da postoje razlike između promatranih subuzoraka mladih u riziku ili s poremećajima u ponašanju i to na način da kod subuzorka mladih grada Pule postoji više nepovoljnih okolnosti u obilježjima obiteljskog okruženja na varijablama povijest kroničnog kriminalnog ponašanja, emocionalni poremećaji/psihijatrijski problemi, bračni sukobi i zlorporaba droge/alkohola od strane roditelja. Također je vidljivo da definiranju dobivene diskriminacijske funkcije relativno dobro doprinose gotovo sve čestice promatranog skupa varijabli obiteljskog okruženja, te se ona može definirati kao faktor „multiproblemske rizičnosti obiteljskog okruženja“. Pri tome treba istaknuti da pojedinačne nepovoljne okolnosti u obilježjima obiteljskog

okruženja uglavnom ne dovode do razvoja poremećaja u ponašanju mladih. Također pri donošenju zaključaka temeljem dobivenih pokazatelja treba uzeti u obzir mogućnost utjecaja nesistematskih čimbenika, primjerice različitih pogleda procjenjivača različitih institucija, iako su procjenjivana obilježja obiteljskog okruženja bila do neke mjere standardizirana prezentiranim instrumentom, kao i velike razlike u veličini subuzoraka promatranih mladih i relativne neujednačenosti institucija s aspekta ponude usluga koje su korištene od strane mladih, iako je u svim institucijama procjenjivana relativno slična populacija po temeljnom obilježju odnosno mladi u riziku na poremećaje u ponašanju ili s već evidentiranim takvim ponašanjem.

Aplikativni doprinos prepoznatih obilježja obiteljskog okruženja je u smjernicama koje mogu dati za planiranje adekvatnih, kako preventivnih tako i tretmanskih, intervencija prema obiteljima mladih u riziku ili s poremećajima u ponašanju grada Pule. Obzirom da je definirani faktor ukazao na multi-problemsku rizičnost obiteljskog okruženja ukazuje se potreba planiranja intervencija za mlade u riziku grada Pule i njihove obitelji na različitim razinama. Kod blažih odstupanja indiciran je *savjetovališni rad*, bilo da se radi o redovnoj populaciji ili populaciji u riziku, tj. potreban je veći broj savjetovališta namijenjenih svim obiteljima koje privremeno nisu našli djelotvorniji način rješavanja najrazličitijih životnih poteškoća. Također se ukazuje potreba za organiziranjem većeg broja *Škola za roditelje, Tečajeva kvalitetnog roditeljstva* tj. programa koji ohrabruju obiteljske interakcije, pojačavaju proso-cijalne vrijednosti u obitelji, a kod većih problema *Treninge roditeljskih vještina* i različite *Suportivne programe*. Pri tome značajnu ulogu imaju i intervencije usmjerene na sve ostale subsustave lokalne zajednice kao i lokalnu zajednicu u cjelini odnosno *koordinacijski programi* koji povezuju zajednicu i ostale subsustave lokalne zajednice (obitelj, škola, zdravstvo, socijalna skrb, organizacije slobodnog vremena, vladine i nevladine organizacije, udruge, medije i slično) odnosno potrebno je razviti *strategiju prevencije poremećaja u ponašanju za mlade grada Pule* (Radetić-Paić, 2010.)

Pretpostavlja se da će pozitivnim pomacima u području obiteljskih prilika za grad Pulu, u smislu da će u buduću na tom području biti manje nepo-

voljnih okolnosti, pridonijeti otvaranje Obiteljskog centra Istarske županije (www.ociz.hr) koji je započeo s radom 2008. g., a koji se bavi poslovi-ma savjetodavnog i preventivnog rada, te drugog stručnog rada. Ti se poslovi, između ostalog, odno-se na brak i međusobne odnose roditelja i djece, poticanje odgovornog roditeljstva, odgoj djece i prevenciju svih oblika ovisnosti, razvoj programa rada u zajednici, volonterskog rada i rada udruga građana, razvoj i unaprjeđenje izvaninstitucijskih oblika potpore obiteljima, djeci, mladeži i drugim osjetljivim skupinama stanovništva i slično.

Ukazuje se također potreba za temeljenje takvih intervencija na edukacijskim, a ne represivnim. Autori Houge, Liddle i Johnson-Leckrone (2002) ukazuju na potrebu osvješćivanja roditelja, te razvoja edukacija odnosno programa namijenje-nih roditeljima u cilju njihovog ulaganja u razvoj vještina koje utječu na stvaranje boljih, pozitiv-nih odnosa s djetetom i jačaju kvalitetne odnose u obitelji, poput vještine učinkovite komunikacije, vještine rješavanja problema, vještine dogovara-nja/pregovaranja, te vođenja obitelji. Međutim, pri tome je potrebno usmjeriti pozornost i na osta-le segmente obiteljskog života koje nije moguće mijenjati obrazovanjem roditelja, a nesumnjivo utječu na cjelokupnu obiteljsku klimu. Također je pri tome je uputno modelirati stav potpore, a ne srama, nagraditi roditelje za pozitivne pomake i pratiti ostvarenje njihovih planova, naći prilike da se roditelji čuju i budu cijenjeni, osigurati pomoć pri nošenju sa stresom, pronaći kulturno relevantnu podršku za roditelje, pomoći roditeljima da razviju odgovarajuća očekivanja, omogućiti roditeljima realne strategije i usluge, održavati komunikaciju između roditelja i voditelja probacije otvorenom i jasnom, te osigurati da granice odgovornosti budu jasne (Vandregoot, 2006).

Slijedom navedenog potrebno je, pored pro-matranih čimbenika koji utječu na odluku o inter-venciji pozornost usmjeriti na čimbenike zaštite u obitelji koji mogu olakšati suočavanje s teškoćama odnosno koji pogoduju povoljnom razvoju djeteta unatoč prisutnosti rizičnih čimbenika. Iako izuča-vanje čimbenika zaštite u obitelji prelazi okvire ovog rada spomenimo neke od zaštitnih čimbenika u obitelji koji se najčešće spominju (Koller-Trbović i sur., 2001; Ferić, 2002a; Ferić Šlehan, 2008). To

su ljubav i briga za dijete, skladni odnosi u obitelji i kohezivna obitelj, bliski odnos s roditeljima, roditeljska podrška, umjereni stupanj kontrole i srdačna komunikacija, emocionalno topli i podupirući odnos prema djetetu, disciplina i nekažnjavanje, konzistentnost u odgoju, uvažavanje i bavljenje djetetom i mnogi drugi.

Dakle, može se zaključiti da, temeljem postavljenog cilja i hipoteze, te dobivenih rezultata,

ovaj rad ima doprinos u definiranju čimbenika prijemčljivosti u obiteljskom okruženju odnosno daje smjernice za preventivno i tretmansko stručno djelovanje u odnosu na navedene čimbenike za obitelji mladih u riziku ili s poremećajima u ponašanju grada Pule, te s tim u vezi predlaganje tretmanskih programa uz mogućnost njihove evaluacije.

LITERATURA:

- Ajduković, M. (2001): Utjecaj zlostavljanja i zanemarivanja u obitelji na psihosocijalni razvoj djece, *Dijete i društvo* – časopis za promicanje prava djeteta, 3, 1-2, 59-77.
- Andrews, D. A., Bonta, J. (2003): *The psychology of criminal conduct* (3rd ed.), Cincinnati, OH: Anderson Publishing.
- Andrews, D. A., Bonta, J. i Wormith, J. S. (2006): The recent past and near future of risk and/or need assessment, *Crime & Delinquency*, 52, 7-27.
- Andrews, D. A., Zinger, I., Hoge, R. D., Bonta, J., Gendreau, P., i Cullen, F. T. (1990): Does correctional treatment work? Aclinically relevant and psychologically informed meta-analysis. *Criminology*, 28,3, 369-404.
- Ary, D. V., Duncan, T. E., Duncan S.C., Hops, H. (1999): Adolescent Problem Behavior: The Influence of Parents and Peers, *Behavior Research and Therapy*, 37, 217-230.
- Bašić, J., Lebedina-Manzoni, M. (1998): Relacije obiteljskih prilika i nekih konativnih osobina učenika – adolescenata, *Revija za rehabilitacijska istraživanja*, 34, 1, 23-30.
- Blanchette, K. i Brown, S. L. (2006): *The assessment and treatment of women offenders: An integrative perspective*. Chichester, England: John Wiley & Sons.
- Butorac K., Mikšaj-Todorović, Lj. (2006): Ispitivanje razlika u kvaliteti odnosa u obitelji maloljetnih delinkvenata u prijeratnom i poslijeratnom razdoblju, *Kriminologija i socijalna integracija*, 14, 1, 1-23.
- Catalano, R.F., Hawkins, J.D., Berglund, M.L., Pollard, J.A., Arthur, M. (2002): Prevention Science and Positive Youth Development: Competitive or Cooperative Frameworks? *Journal of Adolescent Health*, 31, 230-239.
- Catchpole, R. i Gretton, H. (2003): The Predictive Validity of Risk Assessment With Violent Young Offenders: A 1-Year Examination of Criminal Outcome, *Criminal Justice & Behavior*, 30, 6, 688-708.
- Dizdar, D. (1999): RTT.stb program za utvrđivanje metrijskih karakteristika kompozitnih mjernih instrumenata. Zbornik radova 2. međunarodne znanstvene konferencije “Kineziologija za 21. stoljeće” (str. 450-453) 22.-26.9. Dubrovnik.
- Djelatnost Obiteljskog centra Istarske županije. Posjećeno 29.12.2009 na mrežnoj stranici Obiteljskog centra Istarske županije: <http://www.ociz.hr/>
- Dowden, C. i Andrews, D. A. (1999): What works in young offender treatment: A metaanalysis. Forum on Corrections Research. 11. Retrieved December 8, 2004, from http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e112/112e_e.pdf preuzeto 14.05.2010.
- Farrington, D. P., Loeber, R. (2000): Epidemiology of juvenile violence, *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 9, 733-748.
- Ferić, M. (2002a): Obitelj kao čimbenik rizika i zaštite za razvoj poremećaja u ponašanju djece i mladih, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 38, 1,13-24.
- Ferić, M. (2002b): Komunikacija u obitelji kao čimbenik zaštite i rizika za razvoj poremećaja u ponašanju adolescenata. Magistarski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Ferić Šlehan, M. (2008): Rizični i zaštitni čimbenici u obiteljskom okruženju: razlike u procjeni mladih i njihovih roditelja, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44, 1, 15-26.
- Gottfredson, S. D., Moriarty, L. J. (2006): Statistical risk assessment: Old problems and new applications, *Crime & Delinquency*, 52, 178-200.
- Herrenkohl, T. I., Maguin, E., Hill, K. G., Hawkins, J. D., Abbott, R. D., Catalano, R. F. (2000): Developmental risk factors for youth violence, *Journal of Adolescent Health*, 26, 176-186.
- Hoge, R. D., Andrews, D. A., i Leschied, A. W. (1996). An investigation of risk and protective factors in a sample of youthful offenders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 37,4, 419-424.
- Hoge, R. D., Andrews, D.A., Leschied, A.W. (2002): *Youth Level of Service/Case Management Inventory*. Toronto: MHS.

- Hoge, R.D., Andrews, D.A. (2006): Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS/CMI): User's Manual. Toronto: MHS.
- Hoge, R. D. (2002). Standardized Instruments for Assessing Risk and Need in Youthful Offenders Criminal Justice and Behavior. 29 (4) 380-396
- Hoge, R.D. (2009): Advances in the Assessment and Treatment of Juvenile Offenders, *Kriminologija i socijalna integracija*, 17, 2, 49-71.
- Houge, A., Liddle, H.A., Johnson-Leckrone, J. (2002): Family-based Prevention Counseling for High-Risk Young Adolescents: Immediate Outcomes, *Journal of Community Psychology*, 30 (1) 1-22.
- Istarska županija Posjećeno 29.12.2009 na mrežnoj stranici Vlade Republike Hrvatske - Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga: <http://www.uredzadroge.hr/home/>
- Koller-Trbović, N. (2001): Prosudba rizika i potreba djece i mladeži s poremećajima u ponašanju u svrhu planiranja intervencija. U: Žižak, A., Koller-Trbović, N., Lebedina-Manzoni, M. (ur.): Od rizika do intervencije (str. 37-69). Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilište u Zagrebu.
- McLaren, K.L. (2000): Tough is not Enough Getting Smart about Youth Crime: A review of research on what works to reduce offending by young people New Zealand: Ministry of Youth Affairs.
- Nikolić, B. (1991): Neki modeli za rješavanje problema planiranja i kontrole transformacijskih procesa u primjeni kompjutera kod osoba s teškoćama socijalne integracije, *Defektologija*, 28, 1, 129-139.
- Nikolić, B., Koller-Trbović, N., Žižak, A. (2002): Metrijske karakteristike Formulara za procjenu rizičnosti/potreba (FPRP), *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 38, 1, 103-119.
- Painter, K., Farrington, D. (2004): Gender Differences in Crime. *Criminal Justice Matters*, 55, 1, 6 – 7.
- Petak, O. (1989): Uloga odgoja u genezi zlostavljanja i zanemarivanja djece, *Socijalni rad*, 3, 29 (1-2), 119-123.
- Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2008. Posjećeno 02.04.2010 na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske: http://www.dzs.hr/Hrv/publication/2009/7-1-1_1h2009.htm
- Radetić-Paić, M. (2002): Neka obilježja obitelji i roditelja kao rizičnih čimbenika za pojavu i razvoj poremećaja u ponašanju djece i mladeži, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 38, 2, 133-145.
- Radetić-Paić, M. (2003): Rizici i intervencije za djecu i mladež s poremećajima u ponašanju grada Pule, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 39, 2, 223-233.
- Radetić-Paić, M. (2010): Specifični rizici i potrebe djece i mladeži s poremećajima u ponašanju grada Pule. *Kriminologija i socijalna integracija*, 18, 1, 13-23.
- Rutter, M., Giller, H., Hagell, A. (1998): *Antisocial Behaviour by Young People*. Cambridge: University Press, Cambridge.
- Schmidt, F., Hoge, R.D., Gomez, L. (2005): Reliability and Validity Analyses of the Youth Level of Service/Case Management Inventory, *Criminal Justice and Behaviour*, 32, 3, 329 – 344.
- Scholte, E.M. (1998): Psychosocial Risk Characteristics of Children in Welfare Programmes in Holand. The Role of Risk Factors Analysis in the Planning of Welfare Services for Troubled Children. *Childhood. A global journal of child research*, 5, 2, 185-205.
- Stouthamer-Loeber, M., Loeber, R., Farrington, D. P., Zhang, Q., van Kammen, W., i Maguin, E. (1993): The double edge of protective and risk factors for delinquency: Interrelations and developmental patterns. *Development and Psychopathology*, 5, 683-701.
- Taxman, F.S., Thanner, M. i Weisburd, D.(2006): Risk, Need, & Responsivity (RNR): It All Depends", *Crime and Delinquency*, 52,1, 28-51.
- Thompson, A.P., Pope, Z. (2005): Assessing Juvenile Offenders: Preliminary Data for the Australian Adaptation of Youth Level of Service/Case Management Inventory, *Australian Psychologist*, 40, 3, 207 – 214.

- Uzelac, S. (1995): Socijalna edukologija – osnove socijalne edukologije mladih s poremećajima u socijalnom ponašanju. Zagreb: Sagena.
- Vandergoot, M.E. (2006): Justice for young Offenders: Their Needs, Our Responses, Saskatoon, Sask: Purich Publishing Ltd.
- Vieira, T. A., Skilling, T.A. i Peterson-Badali, M. (2009): Matching Court-Ordered Services with Treatment Needs: Predicting Treatment Success with Young Offenders Matching Court-Ordered. Criminal Justice and Behavior, 36,4, 385-401.
- Žižak, A., Ratkajec, G., Nikolić, B., Jeđud, I. (u tisku): Struktura i mjerne karakteristike Upitnika za određivanje razine intervencije/vođenje slučaja (UZORI/VS). Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja.
- Ward, T., Mesler, J., i Yates, P. (2007): Reconstructing the Risk-Need-Responsivity model: A theoretical elaboration and evaluation. Aggression and Violent Behavior, 12,2, 208-228.
- Williams, J. H., Ayers, D. C., Arthur, W. M. (1997): Risk and Protective Factors in Development of Delinquency and Conduct Disorders. U: Fraser, M.W. (ur.): Risk and Resilience in Childhood: An Ecological Perspective (str.140-170). Washington: NASW Press.

YOUTHS' WITH BEHAVIOURAL DISORDERS OF THE CITY OF PULA SPECIFIC CHARACTERISTICS OF FAMILY ENVIRONMENT

Abstract: Characteristics of family environment may affect the probability of an increased occurrence of behavioral disorders in youths, their development (risk factors) as well as decision on intervention (responsivity factors) and need to be analyzed in the context of specific local communities. Therefore the aim of this study determines the differences in the assessments of experts in the characteristics of family environment between youths at risk or already manifest behavioral disorders of the city of Pula (N = 100) compared to the Republic of Croatia (N = 512). The purpose of this study refers to identifying the specific factors of family environment of these youths of the city of Pula which may affect the decision on the application of interventions and the more adequate assessments of specific interventions needs for youths of the city of Pula. The results show that there are significant differences between youths at risk or already manifest behavioral disorders from the city of Pula and the Republic of Croatia in a way that the youths of the city of Pula present characteristics of a family history of chronic criminal behavior, emotional disorders/mental problems, marital conflicts and abuse of drugs/alcohol by their parents.

This work has a contribution to defining the factors that influence and provides guidelines for preventive and treatment action in relation to the such factors in the family environment for the youths at risk and/or with behavioural disorders of the city of Pula and the suggestions for programs with possibilities of their evaluation.

Key words: family environment, the responsivity factors, the youths at risk and/or with behavioural disorders, the city of Pula, the decision on intervention, YLS/CMI